

İDARE MERKEZİ
ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında

İSTANBUL BÜROSU
İstanbul, Ankara Caddesi
No — 87

HAYAT

Platı her yerde 15 kuruş
seneligi, posta ile 7,5 Türk Lirası
(Ecnebi Memleketlere 7,5 Dollar)

Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna muracaat edilir
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE —

Cilt: V

Ankara, 20 Kânunevvel, 1928

Sayı: 108

Musahabe

Bergson ve Gençlik

Aldığı Nobel mükâfatı dolayısıyla gazete ve mecmuaların sururla bahsettikleri bu cins feylosofu Türk münevverleri İstiklâl mücadelemizin en karanlık günlerinde heyecanla yaşadılar. Bu heyecanın intibalarını görmek ve ya hatırlamak isteyenler «Dergâh» mecmuasının koleksiyonuna müracaat edebilirler. Fazla olarak «Bergson» namile neşrettiğim eserde dahi feylosofun bütün fikir manzumesile en meşhur konferanslarını mütalâa edebilirler.

Bergsonun felsefesini burada tekrar etmek hem imkânsız hem de lüzumsuzdur. XIX uncu asrın son rub'undan itibaren muasır garp felsefesinin aldığı müşterek ve galip meslek akıl muhalefettir. Bu muhalefetin en ince ve en telkinci şahsiyeti Bergson'da görülmüştür. Çünkü o bu devrin hem en cins bir metafizikçisi hem de en kudretli bir yazarıdır. Onun felsefesini hiç sevmeyenler bile bu iktidarlarını teslimde müttetikirler. Hatta Bergson'un o emsalsiz felsefe dili olmasaydı Türk felsefe dilinin son on sene zarfında gösterdiği büyük inkişaf ve sadelik tahakkuk edemezdi. Fakat yalnız bu kadar mı? Töbeler olsun... Onun en güzel muvaffakiyeti bütün basit ve sathî mefhumlarımızı

aşarak bize hayatın daimi ve orijinal yaratıcılığını göstermesidir. Bu nazif görüş ve mümtaz anlayış insan ve kâinatın kaderleri hakkında her türlü ukalâlığı silüp süpürdüğü gibi, maziye dönme hülyalarını da dağıttı. Mütemadî oluş, mütemadî yenilik, işte hayat, işte kanunu tabiat... Bütün bunlardan onun mekanizma ve determinizmayı hiçe saydığı anlaşılmasın. Bergson'un bütün dâvâsı tabiat tarihinin yalnız mekanizma ve yalnız determinizma olmadığıdır. Ruhumuz nasıl itiyatlarla kısmen makinalaşıyorsa, tabiat da sathen mihanikileşmiş gibi olabilir. Fakat zihnî itiyatlarımızdan sıyrılarak ona bir dost senpatisile nüfuz ettik mi, yani müşahhas teferrüatına yaklaştık mı burada tekerrürleri imkânsız orijinal bir faaliyetin yaratıcı mudiliyetine şahit oluruz. Netekim bu günün riyaziye ve fisikininin en manadar mütefekkir alimleri kendi mevzularında ileriledikçe bu telâkkiye temayül etmişlerdir. Henri Poincare'nin: «tabiat ihtimal basit değildir» demesi bu temayülün kazandığı kuvvete ehemmiyetli bir alâmettir. «Türk felsefe cemiyeti»nde «muayyeniyet» ve «gaiyet» mes'elelerinin son içtimaları hararetle meşgul etmesi de sebepsiz değildir. Muasır ilim felsefesi bu mes'eleleri

yeniden tazelemiş ve felsefi tefekkür yeni bir tahammüre dahil olmuştur. «Mihanik ve fisikin güzel basit kanunları muasır tenkit karşısında sarsılmaktan kurtulamazlardı» deyən Parodi dahi bu sözlerle yeni cereyanın ehemmiyet ve ciddiyetini gösteriyor.

Son üç asır içindeki fevkalade terekksine rağmen, yeni ilmin henüz çok az tecrübeli ve pek sathî olduğunu gören muasır feylesoflar arasında Bergsonu en mümtaz bir şahsiyet olarak tanımakta aldanmadığım gün geçtikçe tezahür ettiği gibi daha da tezahür edecektir. Descartes ve Kant'lar nasıl büyük birer felsefe dönümleri ise, Bergson ihtimal bunlardan çok şumullü ve zengin bir dönüme mebbe olacaktır. Onun bir «Mektep» teşkil edemediğini ve sistemini kapamadığını görüpte kudretinden şüphe edenler, en büyük nüfuz nazarının asıl burada tecelli ettiğinin farkında olmayanlardır. Kolaycacık sisteme kapamak, klâsik devrin ilmi sadece mefhumların mantikî tertibinden ibaret zanneden bir cehil cür'et-kârlığı an'anesinden başka bir şey değildir.

Kafamıza mantikî mefhumlardan ibaret bir daire çizmek bir müddet içinde dönülecek bir harman meydanı olabilirse bir

Milli Edebiyat Ceryanının İlk Mübeşşirlerinden:

Edirneli Nazmi

Divan Türkiyi Basit

«Nazmi»nin «Türkiyi basit» yani «sade ve terkipsiz türkçe» ile manzumeler yazdığını eski menbaların hiç biri zikretmez. Bu, belki onların bu külliyyatı görmemelerinden, yahut, daha kuvvetli bir ihtimal ile, görmüş olsalar bile buna ehemmiyet vermemelelerinden münbaistir. Halbuki o sırada edebiyat âlemimizde böyle bir moda mevcut olduğunu, «Mahremi»nin — on altıncı asrın ilk nısfında — yazmış olduğu «basitname» den de anlayabiliyoruz.

Sanayii edebiyenin ve aruz aksamının hepsine misaller tedarik etmek suretile o devir ulumî edebiyesine temamilâ aşına olduğunu göstermek istemiş olan «Nazmi», öyle görünüyor ki «sade türkçe» ile yazmayı da bir «san'at» addetmiş ve bu hususta tabiat meydanı asla olamaz. Bergson bu hakikati çok iyi anlamış olmasaydı eski arkadaşları gibi kendisine bir dairecik çizmekte hiç tereddüt etmezdi. En kudretli metafizikçilerden biri olduğundan hiç kimsenin şüphesi olmadığı halde bunca asırlık bir an'anayi feda etmesi felsefi tekâmülünün bariz bir nişanesidir. Müfekkiremizi bir dairede hapsedmek yerine ona mümkün ve muhtemel şehralar açmak, bu günkü felsefi zevkimize uymasa bile yarımkâ geniş kafalara daha makbul geleceği muhakkaktır.

MUSTAFA ŞEKİB

ta da başkalarından geri kalmamak için bu manzumeleri yazmıştır. Bu eserler kemiyet itibarile epeyce büyük bir yekûn tutuyor: bir tercibent, bir kaside, bir müstezat, dokuz murabba, iki muhammes, ikiyüz altmış dokuz gazel, elli altı beyitlik müfretler, elli beş beyitlik bir mev'ize. «Nazmi» bunları aruzun muhtelif şekillerile yazmıştır. İmkân mertebesinde sade halk lisanile, ve halk lisanına hâs tabirler, meseller, teşbihlerle yazılmak istenen bu eserlerde, «lisan» noktai nazarındanda bazı hususiyetlere tesadüf olunuyor. Meselâ: «gezerim, severim, satarım» yerine, on üçüncü ve on dördüncü asır Anadolu eserlerinde daima tesadüf edilen «gezerven, severven, saterven» şekillerine rast geliyoruz. Kezalik «oluyor, söyleyor» yerinde «oluyürür, söyleyürür» şekillerine tesadüf ediliyorki, bu siganın nasıl teşekkül ettiğini göstermek itibarile çok manidardır. Biz «Nazmi»deki bu hususi yete büyük «bâki»nin bazı mensur eserlerinde de rast geldik. Muzariin müfret mütekelliminde iki mühtelif şekle de tesadüf ediliyor: «virmem = virmen; sanurum = sanurun».

Mamafî ikinci şeklin daha şayi olduğu güriyor ki, bütün onaltıncı asır eserlerinde de ekseriyetle böyledir. Sonra, meselâ «süriyere» yerine «süriyü», «olmadan» yerine «olmadın» şekilleri mevcuttur ki, gerek daha eski asırlara

ait lisanî mahsullerimizde, gerek on altıncı asır eserlerinde daima göze çarpar. «kolunsuz», «sevdi-ginsiz» gibi bugün kullanılmıyan şekillerde mevcuttur. «iken, ikende, çak, bile, bilence», hatta bir yerde «gibi» yerine «biki» istimal olunmuştur. Eserin temamiyle lisanî bir tahlilini yapmak mevzuumuzdan hariç olduğundan bu hususta daha fazla tafsilâta girişmek istemiyoruz. İhtiva ettiği «lügatler» itibarile, bu manzumelerde, on üçüncü ve on dördüncü asırlar mahsulatı edebiyesinde daima tesadüf edilen eski türkçe kelimelerede sık sık tesadüf edildiğini söyleyelim.

Türkçe kelimeler cinasa pek müsait olduğundan «Nazmi» bilhassa kafiyelede bu san'ata çok defa müracaat etmiştir. Mevzu itibariyle kâh ahlâkî, kâh aşıkane ve rindane mahiyette olan bu şiirlerde, aynı mefhumların — birbirinden pek az farklı şekiller altında, hatta bazen aynen — tekerrür ettiğini görüyoruz. Buna ragmen, ara sıra o devir hayatından alınmış şeylere de tesadüf ediliyor. Meselâ bir manzumesinde «bayramda fişek atmak adetin» mevcudiyetini söylüyor. Diğer bir manzumede — «Mesihi» den «Belğ» e kadar, esnaf güzelleri hakkında «şehrengiz» ler yahut hususî musmumetler yazan şairler gibi — esnaf güzellerinden bahsediyor. Diğer bir gazelinde, bilmünasebe, «çinkâne köyünün beylige has yazılamayacağını»